

ועשה שישנה בשאלה דוקא שלא על ידי פשיעה אבל אם
באה על ידי פשיעה שוב אין עשה דוחה ל"ת ועשה אף
שנאה בשאלה וכאן הרי הדחיה היא על ידי פשיעה ואף
שמוצן שאין זה ענין ממש לעשה דוחה לא תעשה כלל
שהרי זה גופא תיקנו אלא שאנו אומרים שכן לא יותר
גדול אלא ממקום שבה וכיון דתחילה מכח עשה ול"ת
אחא לא עדיפא כחן יותר משאר עשה ולא תעשה אף
שבה גופא תיקנו כאן נגד העשה וכתבתי לפוס ריהטא
לפלפלא בעלמא.

סימן כו

ישוב דברי הרמב"ם פ"ז מנזירות הט"ז

באור חריף בדברי הכ"מ והמגדל עזו אשר לכאורה
נראין כדברי סתירה.

הרמב"ם בפ"ז מהל' נזירות הלכה ט"ו כתב
ו"ל: "וכי"ל הוא מותר בתגלחת מצוה נזיר שנזטרע
ונרפא מנזרתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו
שהרי תגלחתו מצוה עשה שנאמר במצורע וגלח את כל
שערו וגו'. וכל מקום שאתה מוצא מצוה עשה ולא
תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא
עשה וידחה את לא תעשה. והלא נזיר שגלח בימי נזרו
עבר על לא תעשה ועשה שנאמר קדוש יהיה גדל פרע
שער ראשו וכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה
ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות מפני שכבר
נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו
שצארנו. והרי אינו קדוש בהן. ובטל העשה מאליו ולא
נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו
ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו".
ובהשגת הראש"ד כתב ו"ל: "ולפיכך בא עשה של
תגלחת הצרעת ודחה אותו. א"ל אני שונה בראש מס'
יבמות משום דהוה ליה לאו ועשה שישנו בשאלה והיינו
דקילי". ובכ"מ כתב ו"ל: "ומ"ש והלא נזיר שגילח
בימי נזרו עבר על ל"ת ועשה כו', כתב הראש"ד לפיכך
בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו, א"ל אני שונה
בראש מס' יבמות וכו'. וי"ל דתרי טעמי איכא במילתא

המצוה דוחה אוחס, וסובר הר"ן דבעשה דוחה הלא
תעשה, אמרינן בשבת ד' קל"ב ע"ב אמר ר"א היכא
אמרינן עשה דל"ת דוקא היכא דבעידני דעקר את
הלאו מקיים העשה אז דוחה העשה הלא תעשה הכא
נמי צסיגי דרבנן היכא דלא מקיים העשה בעידנא
דעוקר השבות או הסייג אז אמרו חכמים שב ואל
תעשה אבל היכא דבעידנא דעובר על דרבנן מקיים
העשה אז עוקר העשה האיסור דרבנן ולא אמרו
חכמים שוא"ת דכל מה דתיקון כעין דאורייתא זה
סברת הר"ן ז"ל, ולפי"ז מוצן היטב סברת הי"מ ודברי
קדשו דרבינו יונה זי"ע ד"מ סברי סברת הר"ן ורא"מ
דהא דאמרי רבנן שב ואל תעשה היינו אם אינו מקיים
העשה בשעה שעובר על לא תעשה לא יכולים לעקור
העשה אפי' בשב ואל תעשה משום הכי מקשים היכא
יכלו חכמים לפטור אותו הא בשעה שעובר על דברי
חכמים דהיינו כשקורא ק"ש אחר חלות מקיים העשה
ולחכמים אין להם כח אלא שלא בעידני אבל הכא בשעה
שעובר על ד"ה מקיים מצוה עשה ולא הו' כעין
דאורייתא, ועל זה הסביר השיב הרבינו יונה דיש כח
ביד חכמים לעקור העשה בשוא"ת אפילו בעידני, מ"ה
מביא רא' מהני תרתי סדין בליגית ושמא יעבידנו
דמשום מדויק דאפילו בעידני דעקר הסייג או שבות
מקיים העשה נמי אמרי רבנן שב ואל תעשה כקושי'
הפר"ח על רא"מ, נמצא סברת הי"מ היא סברת הר"ן
ורא"מ ומה שמדמה הרבינו יונה היא קושיית פר"ח
על מהר"מ ודו"ק היטב כי נכון, עכ"ל.

ואמנם הר"ן בדרשותיו אחז בשטת הרמב"ם דלא
תסור הוא מן התורה הוצא בקובץ הערות סימן ס"ט
אות י"ב וע"ש וא"כ לא צריך לומר דהוי כעין
דאורייתא אלא דהוא דאורייתא ממש ונכונו דברי
המחבר מי באר, אלא דלכאורה כל דבריו הם טעות
שהרי העובר על דרבנן עובר על עשה דעל פי התורה
אשר יורוך ולא תעשה דלא תסור ואין עשה דוחה לא
תעשה ועשה. אמנם נראה כיון דבידו של בית דין לבטל
תקנתם או שצ"ד אחר שגדול בחכמה וצמנין א"כ הוי
כעשה ול"ת שישנה בשאלה שפיר דוחה אותה ובאמת
הרי גם דעת רבינו יונה שלא תסור הוא מן התורה כמו
שהוצא שם בקובץ הערות ובאמת יש העיר לפי מה
שחידש בצרוך טעם דף מ"ג ע"ב דעשה דחה ל"ת

בימי זרעו אס קוטר דלמ"ד קוטר ע"כ וטמא ראש
נזרו קרינא א"כ ודאי לא פקע קדושת שער, אולם ו"א
כפסק רבינו דפסק לעיל דקוטר יעו"ש". ולפי זה נחזי
אנן דהיכא דהיה מזורע וקיבל עליו נזירות הרי דחיית
העשה ול"ת של נזירות על ידי קיום מ"ע של יגלח את
כל שערו הוא על ידי פשיעה שהרי בא על ידי קבלת
הנזירות בשעה שהוא מזורע (ואפילו בגוונא שקיבל
עליו בשעה שהיה מזורע ונתרפא אח"כ נראה ג"כ דזה
נקרא על ידי פשיעה כיון שהנזירות באה על ידי קבלתו
וכל קיומא של הנזירות הוא לאחר שנתרפא וכמו שכתב
הברוך טעם שם דלאו דוקא על ידי פשיעה אלא אף
"אס נאנס מ"מ לא דמי לדחיית עשה דכלאים וזינית
והרי גם בתערוכות מתן ד' במתן א' משכחת שנתערב
בלא פשיעה כגון באונס או ממילא ועכ"ז בכל גוונא
ל"ד לכלאים זינית" ע"ש. וא"כ בשעה שהוא מזורע
לא היה לו לקבל נזירות שמה יתרפא ויטעך לגלח
שער. ואף שיש לומר דהשתא מיהא לא בר גילוח הוא
ולא חלה עוד עליו המצות עשה דיגלח את כל שער
הנאמר במזורע סוף כל סוף כיון שאין ימי חלוטו
וספירו אין עולין לו ואי אפשר שיקיים מצות הנזירות
בשלימותה אלא לאחר שיתרפא מזרעו הא נמצא
שמעשיו גרמו לו בחיוב שכשיארע מצות גילוח לא תוכל
להתקיים אלא על ידי דחיית האיסור שצא לו על ידי
קבלת הנזירות). ואין העשה דוחה הל"ת ועשה אפילו
אס ישנו בשאלה כיון שהוא ע"י פשיעה. ואמנם הלא
אמרנו דבמזורע בשעה שהדחיה היא על ידי פשיעה
שנעשה נזיר הרי אז שער מותר בהנאה דלא חל עליו
קדושת נזירות וליכא העשה דקדוש יהיה גדל פרע ושז
אס המזורע שנתרפא כשמגלח את שערו אינו עובר רק
על ל"ת דתער לא יעבור על ראשו ואחי עשה דיגלח את
ראשו הנאמר במזורע שנתרפא ודוחה הללא דתער לא
יעבור על ראשו הנאמר בנזיר דאף שהדחיה היא על ידי
פשיעה מ"מ הלא הל"ת ישנה בשאלה ועשה דוחה ל"ת
גרדא שיסנה בשאלה אף שהדחיה היא על ידי פשיעה
כמו שכתב רבינו הברוך טעם.

ולכן שפיר כתב הרמב"ם: "והלא נזיר שגלח בימי
נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנאמר קדוש יהיה גדל
פרע שער ראשו ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה
ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזיר. מפני

ובגמרא חדא מינייהו נקט", ועיין גם במגדל עו.
ונריך להבין שהרי לכאורה לפי הטעם של הגמרא
משום דהוה ליה לאו ועשה שיסנו בשאלה משמע להדיא
דאיכא לאו ועשה אלא דקיל משום שיסנו בשאלה
כמש"כ הראב"ד ואילו לפי דברי הרמב"ם משמע
להדיא דאילו היה כאן ל"ת ועשה לא היה נדחה כמו
שכתב להדיא "ובכל מקום אין עשה דוחה ל"ת ועשה
ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות וכו' ובטל
העשה ולא נשאר אלא ל"ת" וא"כ עיקר הטעם שנדחה
הוא משום דנזיר מזורע ליכא אלא ל"ת משמע מפורש
דאי היה צו ל"ת ועשה לא היה נדחה וא"כ הרי
לכאורה דברי הרמב"ם קשים מאד מסוגיית הגמרא
וכקושיית הראב"ד. ועוד שדברי הרמב"ם הם בפתירה
עם הגמרא דיצמות ואין כתב הכס"מ שחד מתרי
טעמי נקט הרי שני הטעמים קוטרם זה את זה.

ואמרתי לתוך בדרך החידוד בהקדם שתי
הקדמות. הברוך טעם כתב לחדש דכמו דאמרין
דעשה אינו דוחה ל"ת כשהדחיה באה על ידי פשיעה
כמו כן עשה אינה דוחה ל"ת ועשה שיסנו בשאלה אס
הדחיה באה על ידי פשיעה אף שבעלמא עשה דוחה
ל"ת ועשה שיסנו בשאלה אבל הוא דוקא כשהדחיה לא
באה על ידי פשיעה אמנם עשה דוחה ל"ת גרידא
שיסנו בשאלה אף שהדחיה באה על ידי פשיעה כדין
עשה דוחה ל"ת (דפוס וארשא דף מ"ג). ומבואר
בירושלמי נזיר דנזיר שננטרע נשאר קדושתו וממילא
איחא העשה דקדוש יהיה ואילו מזורע שנעשה נזיר
אינו קדוש וליחא ביה העשה דיהיה קדוש ובאור שמח
בהלכות נזירות (פ"י הל"ב) כתב וז"ל: "ואזיל בזה
לטעמו לעיל סוף פרק ו' דביאר דמשו"ה דוחה תגלחת
דמזורע ל"ת ועשה דנזיר לפי שאינם עולים ובטלה
קדושתו וליכא עשה דקדוש יהי' גדל פרע שהך קדוש
יהי' קאי על שער נזיר שאסור בהנאה כמפורש בספרי
ובבלי קדושין יעו"ש והכא בטלה קדושתו ודו"ק. ומיהו
אפשר דכוונת רבינו דוקא הכא שהוא מזורע מתחלת
נזירותו היה מותר אילו היה ודאי אבל נזיר שכבר
נתקדש ונאסר השער לא הותר כשננטרע וכן משמע
מהירושלמי עיי"ש. ועיין בירושלמי דר"י ורשב"ל פליגי
בנזיר שננטרע אס שער אסור בהנאה. ובזרור
דלטעמיהו אזלי לעיל בתלמודין (דף י"ד) אס נטמא

וגם י"ל עוד דמזורע שנעשה מזיר אין ראיה משום דאדרבא נימא מכאן דגזיה"כ הוא דאפילו ע"י פשיעה עשה דוחה ל"ת ומנא לן דיסנה בשאלה קילא לענין דחיה אצל כיון שילפינן מזורע שנעשה מזורע שעשה דוחה ל"ת ועשה "דקימא לן דאין עשה דוחה ל"ת ועשה" כלשון הגמרא וע"כ דיסנה בשאלה שאני שוב שפיר אמרינן דגם על ידי פשיעה נדחה הל"ת גרידא כיון שיסנה בשאלה קילי אצל זה דאין עשה דוחה ל"ת על ידי פשיעה לא פסיקא לה להגמרא להוכיח מזה כיון דיש בזה מחלוקת אמוראים כמבואר בזבחים ז"ז וכמובא בגליון הש"ס בעירובין שם בשם התוס'.

וגם י"ל עוד דהוה אמינא דקולת יסנה בשאלה שקולה נגד מה שבאה על ידי פשיעה ושוב אכתי יש להוכיח דעשה דוחה ל"ת בעלמא והגמרא הלא סותרת שאין ראיה שעשה דוחה ל"ת בעלמא ולהכי הוצרכו להוכיח מזורע דאיכא ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וע"כ דיסנה בשאלה קילי טובא ושוב שפיר י"ל דאף בבאה על ידי פשיעה העשה דוחה הל"ת שיסנה בשאלה דקילי יותר אצל בעלמא אין עשה דוחה ל"ת מה שאין מהא דקימל"ן שאין עשה דוחה ל"ת בפשיעה אין ראיה דקילי טובא דאולי שקולין הם ושוב שפיר ע' דוחה ל"ת בעלמא אמנם נהיה דאין ראיה אצל הוכחה דאין ללמוד מכאן ג"כ ליכא מה שאין כן מזורע מזורע איכא הוכחה דאין ללמוד מכאן משום דאל"כ נלמוד מכאן דעשה ד' ל"ת. זרם לכאורה יש לסתור דא"כ אדרבא לידחא הגמרא ממזורע מזיר דשם יש לטעות יותר שנלמוד ממנו. שוב נראה דפשוטו ניחא משום דהא דיסנה בשאלה שהוא קילא אינו מסבירא אלא מילפותא כמו שכתב הברון טעם וא"כ אדרבא אי לאו דהיה הוכחה דיסנה בשאלה קילי לא היה אפשר להוכיח משום דאולי גזיה"כ דאפילו בפשיעה דוחה דהא דקימל"ן דאינו דוחה בפשיעה הוא לאו מלימודא בחיוב אלא שאמרינן שמכלאים צניעות או משאר הלימודים לא ידעין אלא שלא בא בפשיעה אצל ביותר מזה אין שום הוכחה שנפשיעה אינה דוחה ואולי באמת דוחה וא"כ אדרבא נילף מזורע מזורע דאף בפשיעה דוחה ואין שום ראיה לומר כיון שיסנה בשאלה קילי אצל עכשיו שיש לנו הוכחה חיובית שיסנה בשאלה הוא קולא דזה גמירא לנו שאין עשה דוחה ל"ת ועשה וע"כ דיסנה

שכבר נטמא הנזיר בנרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו. והרי אינו קדוש בהן. ובטל העשה מאליה ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא חער לא יעבור על ראשו ולפיכך בא עשה של חגלחת הנרעת ודחה אותו. וכל זה במזורע שזר אצל בנזיר שנעשה מזורע הלא אמרינן דשערו אסור בהנאה שכיון שחלה עליו נזירות מקודם אינה נפקעת אח"כ במה שנעשה מזורע וכמבואר להדיא בירושלמי וא"כ ישנו עליו גם העשה דקדוש יהיה גדל פרע וא"כ ינטרך העשה של גלות מזורע לדחות העשה ול"ת של נזיר והא קימל"ן דאין עשה דוחה ל"ת ועשה וע"כ דמשום דעשה ול"ת דנזיר קילי שיסנם בשאלה וכאן שפיר דוחה כיון שהיה נזיר מתחילה ואח"כ ננטרע הרי לא באה הדחיה על ידי פשיעה (ועיין בחידושי רבינו עקיבא איגר כתובות דף מ'). ונמא דאין שום סתירה מהגמרא על הרמב"ם אלא אדרבא הדברים מתבארים ומתאימים כמין חומר שמה שאמרינן בגמרא "מה לנזיר מזורע שכן ישנו בשאלה" הוא בפשוטו בנזיר שנעשה מזורע שאז איכא ל"ת ועשה בנזיר ואינו על ידי פשיעה ולכן הוצרכו לומר דנדחה מפני העשה דגילוח מזורע משום שיסנם בשאלה אצל הרמב"ם כתב טעמו לענין מזורע שנעשה נזיר שאז הלא הדחיה היא על ידי פשיעה ושוב אילו היה זו ל"ת ועשה לא היה נדחה מפני עשה דגילוח אף שיסנם בשאלה כיון שהוא על ידי פשיעה זרם הלא במזורע שנעשה נזיר בטל העשה וליכא רק ל"ת ושפיר דוחה העשה הל"ת גרידא אף שבא על ידי פשיעה כיון שיסנו בשאלה ונמא שטעם שיסנו בשאלה אינטריק לתרי גוונא דין שנעשה מזורע קודם נזירות או אח"כ ושפיר כתב הכ"מ דאין סתירה מהגמרא להרמב"ם שהרמב"ם חד משני טעמים נקט והוא כפתור ופרח לפענ"ד בישוב דברי הרמב"ם והכ"מ. והא דאמרו בגמרא הטעם לענין נזיר מזורע ולא לענין מזורע שנעשה נזיר פשוט הוא דהרי הפסוק דחער לא יעבור על ראשו מיירי בכל גוויי הגמרא רתה להוכיח מזה דעשה דוחה ל"ת ועשה ודחתה הגמרא שכן ישנו בשאלה ואמנם גם במזורע שנעשה נזיר עיקר הדחיה היא ג"כ משום שיסנו בשאלה דאל"כ הרי אין עשה דוחה אף ל"ת גרידא שבא על ידי פשיעה ולהכי הוכחה הגמרא את עיקר היסוד דיסנה בשאלה קילי מהא דעשה דוחה ל"ת ועשה היכא שיסנם בשאלה.

בשאלה הוא קולא שפיר אמרינן להלכה דעשה אינו דוחה ל"ת שבא על ידי פשיעה דליכא לימוד מל"ת דנזיר דיסנה בשאלה.

וגם י"ל עוד בסגנון אחר דמהפסוק לא ידעינן אלא אחד או נזיר מזורע או מזורע נזיר אחד מסביר וא"כ אי מיירי בנזיר מזורע ע"כ מוכח דקילי שיסנה בשאלה אבל אי מיירי במזורע נזיר אולי שקולים הם ואכתי יהיה ראיה דעשה דוחה ל"ת ואמנם אין ראיה דלמא מיירי הפסוק בנזיר מזורע ושם ע"כ דקילי וא"כ מזורע נזיר כיון ששקולין פשיעה ושאלה אינו דוחה באמת. (ורק עכשיו לפי המסקנה דעשה דוחה ל"ת שפיר כתב הרמז"ס דדוחה) וכל זה כתבתי בדרך פלפול לפוס רהיטא.

אבל הרמז"ס לא הולך לכחוצ מה שמפורש בגמרא כאם הוסיף לבאר הטעם לענין מזורע שנעשה נזיר שלא נלמוד מיניה שעשה דוחה ל"ת ועשה שיסנה בשאלה אף בבאה על ידי פשיעה (והרי הוא ז"ל פסק בפ"ג ה"ו מנדרים דהנודר שלא אוכל מזה אם אכל לוקה משום שאין עשה דוחה ל"ת ועשה הבאה על ידי פשיעה אפילו אם ישנה בשאלה) ולהכי פירש שבמזורע שנעשה נזיר ליכא העשה דקדוש יהיה והרי אין דרכו של הרמז"ס לבאר טעם ההלכות אלא סותמן כמו שהן וסומך על המעיין שיעיין במקורן ורק לפעמים במה שנפקא מינא לדינא הוא מבאר טעמן בפרטן.

סימן כז

בדין מושבע ועומד מהר סיני

שקלא וטריא אם דין דרבנן או הנלמד משלש עשרה מדות נקרא מושבע ועומד מהר סיני, נ"מ אם חלה שבועה על זה. באור תשובת הרמב"ם בענין זה שסובר שרק מה שהוא מפורש בתורה נקרא מושבע ועומד מהר סיני. שיטת הרמב"ם בענין לא תסור. באור שיטת הר"ן בזה. דברי התשב"ץ בשיטת הרמב"ם, באור דבריו וישוב ההשגות שהשיגו עליו גדולי האחרונים. חילוק בין מה שנלמד בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם לבין הלכה למשה מסיני.

וטעם שני נראה צדעת ההלכות גדולות לפי הצעתנו בכתב הרמז"ס סי' שני"ט כתב וז"ל: שאלה שניה כבר קדם לו ז"ל שאלה באומרו בתחילת נזירות מאי היא קדושא ואצדלתא הרי מושבע עליו מהר סיני (והשיבו כי קדוש והצדלה על היין הוא מדרבנן ואם הנזיר מושבע מהר סיני) שלא ישחה יין לא יעלה על דעתנו שיוכל לשמות יין קידוש והצדלה אם לא ידחה דבר שהוא מדרבנן אסורא מדאורייתא והגיענו שאלתו באלו השאלות האחרונות אומר מי ימנענו מלומר עליהם מושבע מהר סיני מלאו דלא תסור וכן בכל מלות מדרבנן לאומרם מודה ריש לקיש דאסור מדרבנן והקשה התלמוד עליו אי הכי לא נחייב עליה משום קרבן שבועה דמשמע הואיל ואסור מדרבנן מושבע עליו מהר סיני הוא ולפיכך פטור מקרבן שבועה. תשובה מאותו המקום צעמנו אשר הביא ראיה וחושב שכל אסורי דרבנן מושבע מהר סיני יתבאר שאין הדבר כך ושאינו מושבע מהר סיני אלא על אסורי תורה לבד אבל הראיה על זה הוא מסוף הענין אשר הכשילהו תחלתו וכבר תמנהנו על זה איך לא נסתכל בסוף הענין. ואני אבאר לכם אותה ההלכה כולה כדי שיתבאר מה שזכרנוהו כשאמרה המשנה יה"כ אסור באכילה ובשתייה הקשה התלמוד איך יאמר בזה אסור והוא ענוש כרת. והשיב כי אומרו אסור ירצה בו אכילת חצי שיעור אשר הוא אסור ואין חייבין עליו כרת. והקשה ג"כ הניחא לר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מהתורה אלא לריש לקיש דאמר חצי שיעור אינו אסור מאי איכא למימר, והשיב שחצי שיעור לריש לקיש עם היות שאינו אסור מן התורה הוא אסור מדרבנן ומאמר המשנה אסור באכילה ר"ל אכילת חצי שיעור. והקשה אי הכי לא נחייב עליה קרבן שבועה ר"ל מי שנשבע שלא יאכל חצי זית דם או חלב ואכל לא יהיה חייב משום שבועת בטוי אשר שקר בה לפי שאין שבועה חלה על שבועה הואיל וזה החצי שיעור הוא אסור בו והביא ראיה התלמוד שריש לקיש נתבאר לו בשבועות שהשבועה חלה על חצי שיעור ושהוא אם נשבע שלא יאכל חצי זית נבלות וטרפות ואכל חייב קרבן על שקור שבועת בטוי ונמלאת קושיא עמ"ש מודה ריש לקיש שהוא אסור מדרבנן לפי שאלו היה אסור מן התורה לא חלה עליו שבועה. ואמר וכי תימא כיון דאית ליה התר מדאורייתא מי חייב עליה קרבן שבועה. והתנן (שבועת